

بررسی نقش حج در صدور انقلاب اسلامی

رضا نجفی

چکیده

مقاله حاضر سعی در تأکید نقش حج در صدور انقلاب اسلامی در عرصه نظام بین‌الملل دارد و در این راستا مفاهیمی چون حج، انقلاب، انقلاب اسلامی و صدور آن را بررسی می‌کند. همچنین به نقش حج در سیر تمدن اسلامی، جهانی بودن انقلاب اسلامی و قرائت نوین حج از انقلاب، ویژگی‌های انقلاب و راهبرد و انواع و چگونگی و ابزارهای صدور انقلاب اسلامی می‌پردازد. نیز اشاره‌ای به دامنه تأثیر صدور انقلاب دارد که دولت‌ها و ملت‌های جهان، به خصوص کشورهای اسلامی را به دلیل اشتراکات فراوانشان با انقلاب ایران تحت تأثیر قرار داده است. در این راستا ابتدا به تعریف حج، انقلاب، انقلاب اسلامی و مفهوم صدور می‌پردازیم. سپس به بررسی ویژگی‌های برجسته انقلاب اسلامی و ابعاد تأثیرگذاری آن در جوامع دیگر پرداخته می‌شود. در پایان با اشاره به برخی موانع صدور انقلاب که در دوران پرفراز و نشیب آن پیش روی انقلاب اسلامی قرار داشته به نتیجه‌گیری و تأثیر حج در صدور انقلاب اسلامی پرداخته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سازمان، حج، بسیج، انقلاب، صدور انقلاب، رهبری.

(۱) مقدمه

خداوند متعال در قرآن کریم بارها و بارها بر پیروزی نهایی مستضعفان و محرومان و سیادت و بزرگی ایشان بر پهنه گیتی و شکست قدرت‌های ظالم و مستبد تأکید نموده است، از جمله در این آیه فرموده است: «و نريد ان نمَنَ على الذين استضعفوا و نجعلهم ائمه و نجعلهم الوارثين»^۱ که بر رهایی ملت‌های مظلوم از چنگال ظالمان و مستکبران تأکید می‌نماید. پس به جاست ملت‌های اسلامی با امید به تحقق این وعده قطعی الهی علیه حکومت‌های فاسد و مستبد قیام کنند و حقوق پایمال‌شده خود را از آنها مطالبه نمایند. در این راستا ملت ایران به رهبری توانمند امام خمینی (ره) توانست تأثیرگذارترین قیام اسلامی و معنوی یک ملت مبارز و عدالت‌خواه را علیه استبداد و استعمار، در عرصه جهانی رقم بزند و با به پیروزی رسیدن نه تنها کار را تمام‌شده ندانست، بلکه خود را در آغاز راه می‌دید که همانا، بیداری کل ملت‌های جهان برای رهایی از یوغ استعمارگران و دیکتاتوری‌های حاکمه است. و برای نیل به این هدف تمام تلاش خود را صرف نمود و سیاست صدور انقلاب را به عنوان یک راهبرد همیشگی برای انتقال ارزش‌های دینی، اسلامی، اخلاقی، سیاسی و فرهنگی به سایر ملت‌های مظلوم مدنظر قرار داد.

مقاله حاضر سعی در پاسخگویی به سؤالات زیر دارد:

- ❏ آیا کنکره عظیم مسلمانان که از آن تحت حج یاد می‌شود توانسته است هدف انقلاب اسلامی ایران را که منبعث از مبانی اصیل و ناب اسلام محمدی (ص) است، صادر کند؟
- ❏ راهبرد ایران در مسأله صدور انقلاب چه بوده است؟

انقلاب اسلامی با همه ویژگی‌های خود در طول سال‌های پس از پیروزی با حوادث مختلف روبه‌رو شده و هر بار با گذر از این مشکلات و موانع روشن‌بینانه‌تر از گذشته به راه خود ادامه می‌دهد. مسأله صدور انقلاب که بارها در منویات و اوامر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری به آن سفارش شده با تحولات خارجی و داخلی دچار فراز و نشیب‌های متعدد شده است و با تغییر دولت‌ها و روی دادن تهدیدات تغییراتی پیدا کرده است. بنابراین مستلزم آن است که با بازبینی اندیشه‌های آن بزرگواران دگر بار این وظیفه مهم بررسی و بازبینی، و نسبت به آن اهتمام بیشتری شود.

ضرورت بحث درباره مسأله صدور انقلاب و میزان تأثیرپذیری جنبش‌های اسلامی معاصر از آن، به این دلیل است که بتوانیم با شناخت کانون اصلی این تحول (یعنی انقلاب اسلامی ایران) در جهت تقویت هر چه بیشتر این موج و خیزش عظیم اسلامی برآییم. بنابراین برای شناخت جایگاه انقلاب اسلامی در ابتدا باید به مفاهیم کلیدی نظیر انقلاب، صدور انقلاب، ابزارهای صدور انقلاب و موانع آن پردازیم. البته باید گفت مقوله صدور انقلاب از موضوعاتی است که کمتر به طور مستقل به آن پرداخته شده است و بیشتر از جنبه عملی مورد توجه بوده است. از جمله کتاب‌هایی که خاص این موضوع نگاشته شده است می‌توان به کتاب "سیاست صدور انقلاب" از علی فلاح‌نژاد و کتاب "صدور انقلاب، زمینه‌ها و پیامدهای بین‌المللی آن" از دکتر بهرام نوازی و به رساله دکترای عباسعلی فرزندی اشاره کرد.

در این مقاله به موضوعاتی نظیر مفهوم انقلاب و ویژگی‌های انقلاب اسلامی، ابزارها و موانع صدور انقلاب و نیز به نقش حج در صدور انقلاب اسلامی اشاره شده است. همین طور به موضوع نقش حج در سیر تمدن امت اسلامی و جهانی بودن این انقلاب پرداخته شده است.

۲) تعریف حج

حج در لغت به معنی قصد به شیء معظم است و در شرع مقدس اسلام اراده و قصد مکلف به بیت الله الحرام با اوصاف مخصوص در زمان مخصوص و با شرایط خاص است. گروهی از مفسران اسلامی حج را «قصد خانه خدا کردن برای انجام مناسک و اعمالی خاص در سرزمین خانه خدا» تعریف کرده‌اند و برخی دیگر حج را اسمی برای مجموعه مناسکی می‌دانند که در مشاعری خاص (مناء، مشعر، عرفات) انجام می‌شود و در واقع حج در این معنی تنها قصد خانه خدا کردن نیست. با صرف نظر از اشکالات تعریف اول و دوم در سومین تعریف، برخی حج را قصد خانه خدا کردن و به جا آوردن اعمالی خاص در مشاعری خاص تعریف کرده‌اند. در این تعریف هم «قصد» آمده، هم «انجام اعمال» و هم قید مشاعر خاص که این تعریف کامل‌تر و جامع‌تر به نظر می‌رسد (جرجانی، ۱۳۷۰: ۳۶).

۳) تعریف انقلاب

انقلاب بر حسب مفهوم لغوی، پشت و رو شدن و یا دگرگون شدن است. تعبیر «انقلب علی وجهه»؛ یعنی، پشت و رو شد؛ برگشت و تغییر جهت داد.

در مجموع در قرآن کلمه انقلاب، مفهوم «برگشتن» یعنی عوض شدن جهت رو و پشت یا زیر و زبر را می‌فهماند و با «رجوع» فرق دارد. برگشتن سنگ از هوا رجوع است، ولی انقلاب نیست. انقلاب در تعبیر قرآن؛ یعنی، رو در جهت پشت قرار گرفتن و پشت در جهت رو. کلمه انقلاب در قرآن حاوی مفهوم تقدس یا ضد تقدس نیست.

انقلاب در فقه و فلسفه اصطلاح خاص دارد، غیر از اصطلاح لغوی که قرآن هم بر همان اصطلاح جاری است. در فقه در کتاب طهارت، انقلاب و استحاله را از مطهرات می‌شمارند و گاهی نیز استحاله و انقلاب را دو چیز جدا به حساب می‌آورند.

در اصطلاح فلاسفه معنی انقلاب از این هم محدودتر است. فلاسفه انقلاب را در جایی می‌گویند که ذات و ماهیت یک شیء لزوماً عوض شده باشد. فلاسفه در اصطلاح، تغییر کیفی را استحاله می‌نامند و «انقلاب» را تغییر ماهوی (مطهری، ۱۳۷۷: ۱۳۹-۱۴۵).

«انقلاب» عبارت از تغییر بنیادی در جامعه است؛ یعنی دگرگون شدن جامعه از بن و از بیخ و از اساس. به عبارت دیگر در هم ریختن نظم حاکم هرگاه با شدت و مقرون به نوعی عصیان و تمرّد و انکار و نفی است (مطهری، ۱۳۷۷: ۳۵).

۴) تعریف انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی را این‌گونه می‌توان تعریف کرد: «دگرگونی بنیادین در ساختار کلی جامعه و نظام سیاسی آن، منطبق بر جهان‌بینی و موازین و ارزش‌های اسلامی و نظام امامت بر اساس آگاهی و ایمان مردم و حرکت پیشگام مشتاقان و صالحان و قیام قهرآمیز توده‌های مردم» (عمید زنجانی، ۱۳۶۷: ۷۹). عده‌ای میان انقلاب اسلامی و اسلام انقلابی اشتباه می‌کنند. اصطلاح «اسلام انقلابی»، به وسیله گروه‌های فرقان و منافقین رایج شد.

البته ممکن است افراد دیگری نیز این اصطلاح را به کار برده باشند بدون آن که مقصود آن را در نظر داشته باشند. برای آن‌ها انقلاب و مبارزه، هدف است. اسلام، وسیله‌ای است برای مبارزه. این‌ها می‌گویند هر چه از اسلام که ما را در مسیر مبارزه قرار بدهد، آن را قبول می‌کنیم و هر چه از اسلام که ما را از مسیر مبارزه دور کند، آن را طرد می‌کنیم. طبیعی است که با این اختلاف برداشت میان «انقلاب اسلامی» و «اسلام انقلابی»، تفسیرها و تعبیرها از اسلام و انسان و توحید و تاریخ و جامعه و آیات قرآن متضاد و متناقض می‌شود (مطهری، ۳۶۴).

کلیم صدیقی در تعریف انقلاب اسلامی می‌نویسد: «انقلاب اسلامی عبارت است از حرکت امت مسلمان در جهت تغییر نظام غیر اسلامی موجود و جایگزین

نمودن یک نظام جامع و کامل اسلامی به جای آن؛ همچنین تلاش برای اجرای مقررات، قوانین و برنامه‌های اسلامی در کلیه شئون زندگی خویش یعنی امت. شهید مرتضی مطهری نیز معتقد است: «انقلاب اسلامی راهی است که هدف آن، اسلام و ارزش‌های اسلامی می‌باشد و انقلاب و مبارزه، تنها برای برقراری ارزش‌های اسلامی انجام می‌گیرد» (صدیقی، ۴۹).

۵) مفهوم صدور انقلاب

پدیده صدور انقلاب یکی از پیامدهای هر انقلاب بزرگ تاریخ معاصر بوده است که می‌توان گفت: هر ملتی برای حفظ و گسترش آرمان‌های انقلابی خود اقدام به صدور ارزش‌ها و آرمان‌های انقلابی خود می‌کند. در مورد جمهوری اسلامی ایران می‌توان گفت ایده صدور انقلاب از دو انگیزه مهم ناشی شد؛ یکی انگیزه تبلیغ دینی بود که از اعتقاد به جهان‌شمول بودن دین اسلام و احساس وظیفه برای ترویج آن به سراسر جهان نشأت می‌گرفت و دیگری از حقارت‌ها و سرکوب‌هایی ناشی می‌شد که تمام تاریخ معاصر ایران را از خود آکنده کرده بود. بنابراین با پیروزی انقلاب اسلامی و توجه امام خمینی (ره) به ایده صدور انقلاب، به سرعت این ایده از مرحله فکر به یک سیاست مهم و کاربردی و در نهایت به یک راهبرد همیشگی در جمهوری اسلامی تبدیل شد (نوازی، ۴۶۱).

از جمله دلایل ظهور پدیده صدور انقلاب در انقلاب‌های جهان‌شمول، این است که تحولات سیاسی در کشورها، به نسبتی می‌تواند کشورهای همسایه را نیز تحت تأثیر قرار دهد. بر این اساس، شعارهای انقلابی یک ملت برخاسته و خواستار دگرگونی، تأثیر مستقیمی بر نحوه زندگی و نیز حکومت کشورهای همسایه می‌گذارد و به دنبال بروز چنین پدیده‌ای، عده‌ای به مخالفت با انقلاب در کشور مادر، بر می‌خیزند و درصدد بر می‌آیند تا با سرکوب آن و شعارهایش، مانع نفوذ افکار و اندیشه‌های آن در کشور متبوع خود شوند. کشورهای انقلابی نیز برای

حفظ دستاوردهای انقلاب خود، متقابلاً به اقدام می‌پردازند و به اتخاذ روش‌های گوناگونی برای صدور انقلاب مبادرت می‌ورزند (امرای، ۵۱).

۶) انقلاب اسلامی ایران

انقلاب اسلامی ایران تنها نمونه تاریخی قیام یکپارچه توده‌های مسلمان علیه نظام فاسد حاکم است که بر اساس ایده‌آل‌ها و آرمان‌های مکتب دینی بوده، به گونه‌ای که در نهایت در مسیر تحقق نظام اجتماعی اسلام، به تشکیل «حکومت اسلامی» دست یافته است. در واقع تنها نمونه منحصر به فرد در تاریخ اسلام و جهان که از این حدیث، نه در سده‌های معاصر و اخیر یا پیشین نمی‌توان برای آن مشابه دیگری در نظر گرفت (جمعی از نویسندگان، ۸۳).

شهید مطهری معتقد است: «انقلاب روحی مقدمه انقلاب اجتماعی است». به نظر وی ابتدا انقلاب روحی در مردم ایران صورت گرفت و بعد انقلاب اجتماعی به وقوع پیوست. به تعبیر دیگر انقلاب ایران با پیروی از آیه «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا بانفسهم؛ رعد: ۱۱» دست به قیام بر علیه ظلم و جور در زد بنابراین امکان ندارد مردم یک جامعه قیام کنند و نظام اجتماعی حاکم را دگرگون سازند بدون اینکه در درون خودشان انقلابی صورت نگرفته باشد.

با این توصیفات رمز پیروزی انقلاب اسلامی را می‌توان در سه ویژگی شاخص آن دانست که عبارتند از:

الف) ماهیت مکتبی و اسلامی

مهم‌ترین ویژگی انقلاب اسلامی، ماهیت مذهبی آن است. به تعبیر شهید مطهری، چنین انقلابی هیچ ربطی به سیری و گرسنگی و یا ارتباطی با آزادی سیاسی و دموکراسی و یا فقدان آن ندارد و مردم در عین رفاه اقتصادی و داشتن آزادی سیاسی، فقط به دلیل عدم استقرار کامل مکتب مورد اعتقاد خود بر می‌خیزند و انقلاب می‌کنند (عمرانی درگامی، ۱۳۸۲: ۵۵).

(ب) کیفیت رهبری

امام خمینی (ره) به عنوان رهبر انقلاب اسلامی، یک انسان ایده‌آل با همه صفات و ویژگی‌های حسنه بود و ترکیبی از توانایی‌های خدادادی روحی، سیاسی، فکری، اخلاقی و عملی، این شخصیت استثنایی را در موقعیتی قرار داده بود که با نفوذ و قدرت فوق‌العاده‌اش، نقش عظیمی در تحولات انقلابی بر عهده گیرد و ظرف چند دقیقه میلیون‌ها انسان را به خیابان‌ها بکشانند (همان، ۵۶). به بیان شهید مطهری باید گفت: «ندای امام از قلب فرهنگ و از اعماق تاریخ از ژرفای روح این ملت برخاست؛ مردمی که در طول چهارده قرن حماسه حضرت محمد (ص) و علی (ع)، زهرا (س)، حسن (ع)، حسین (ع)، زینب (س) سلمان، ابوذر و صدها هزار شخصیت دیگر را شنیده بودند و این حماسه‌ها با روحشان عجین شده بود، بار دیگر همان ندای آشنا را از حلقوم این مرد شنیدند؛ علی (ع) و حسین (ع) را در چهره او مشاهده کردند. او را آئینه تمام‌نمای فرهنگ و هویت اسلامی خود که تحقیر شده بود، دیدند. مردم در امام ذوب شدند، و امام در برابر این لبیک بزرگ تاریخ چه کرد؟ او به این ملت گمنام شخصیت داد» (عمیدزنجانی، ۳۳). به عبارت دقیق‌تر امام خمینی (ره) مصداق عینی این آیه شریفه است که (ان تنصروا الله ینصرکم و یثبت اقدامکم؛ سوره محمد: ۷)

البته در کنار رهبری امام خمینی (ره) باید از پیشتازی روحانیت در انقلاب به عنوان یک عنصر اصلی و اساسی یاد کرد.

(ج) شمولیت و گستردگی انقلاب

انقلاب ایران هم از حیث آرمان‌ها و اهداف و هم به لحاظ شرکت آحاد مردم، گسترده بود. آرمان انقلاب علیه تمام نظام‌های استعماری، طبقاتی، استبداد داخلی، جدایی دین از سیاست، فرهنگ و ایدئولوژی‌های غربی بود. از نظر مشارکت مردمی، وحدت و همدلی نیز چنان فراگیر بود که سه مرکز عمده و متمایز هدایت مبارزه یعنی مسجد، حوزه علمیه و دانشگاه ضمن آگاهی‌بخشی به مردم، هدف

واحدی را مدّ نظر داشتند و در یک ائتلاف راهبردی حول محور واحد، یک پیام و یک رسالت را به مردم دادند و همین همدلی اقشار مردم و مراکز آگاهی‌بخشی سدی در برابر انحرافات و خدشه‌های دشمن بود. این سه ویژگی مهم‌ترین شاخص‌های انقلاب اسلامی است که به نوعی در بردارنده تمام ویژگی‌های دیگر از قبیل؛ مردمی بودن، معنویت، ایثار و فداکاری، وحدت و یکپارچگی است (عمرانی درگاهی، ۱۳۸۲: ۵۷-۵۸). با توجه به ویژگی‌های ارزنده انقلاب اسلامی می‌توان دریافت که جهانی بودن انقلاب در حقیقت تعبیر دیگری از ویژگی عمومی بودن و خاتمیت اسلام است. همین دو ویژگی مهم می‌تواند بهترین دلیل برای ایده صدور انقلاب باشد.

۷) انقلاب اسلامی و قرائت نوین از حج

حج به عنوان یکی از احکام و فروع دین اسلامی از اولین سال‌های پیروزی انقلاب اسلامی به منظور تحقق اهداف برون‌مرزی انقلاب اسلامی مورد توجه قرار می‌گیرد. بنیانگذار انقلاب اسلامی از همان ابتدای انقلاب هر ساله برای حجاج بیت‌الله الحرام پیام ارسال می‌کردند (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۳۵) و خواستار انجام دادن مراسم حج با محتوای واقعی آن می‌شدند. این امر در واقع به منزله احیای حج به سنت ابراهیمی و نبوی بود که با طواف بر گرد خانه خدا و خدامحوری، همه قدرت‌های سلطه‌گر و جبار نفی و طرد می‌شوند. شعارها و راهپیمایی ده‌ها هزار حاجی ایرانی، خاطره راهپیمایی عظیم انقلاب را که نقش اساسی در سقوط رژیم شاه داشت زنده می‌کرد و حداقل کاربردش تداوم شور انقلابی در روح و جان حجاج ایرانی بود. اما شعارهای واحد و تجمع حجاج و وحدت و شکوه راهپیمایی حج برائت در مکه در مقابل چشم صدها هزار حاجی از سراسر جهان اسلام و جهان می‌توانست مبدل به کانون جوشانی برای تأثیر انقلاب اسلامی گردد. اقبال زوار کشورهای مختلف از این مراسم و توسعه و ترویج تدریجی آن مؤید مدعای فوق است (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۹۶).

بنابراین انقلابیون به منظور حفظ و بسط انقلاب توجه ویژه‌ای به مراسم حج داشتند و به تدریج واژه انقلابی «حج براءت» وارد ادبیات سیاسی جهان اسلام شد که پیام آن نفی سلطه استکبار و استبداد و احیای اسلام و وحدت مسلمین بود. کشور عربستان تا چند سال با این پدیده به طور کج‌دار و مریض برخورد کرد؛ آزاد گذاشتن مراسم حج می‌توانست انقلاب اسلامی را رواج دهد و ارکان قدرت عربستان و بسیاری از دولت‌های دیگر را تهدید کند. سرکوب و برخورد راهپیمایی براءت نیز می‌توانست خطرات و هزینه‌های دیگری داشته باشد. بالاخره حمله به صفوف راهپیمایان حج براءت در مکه در تابستان سال ۱۳۶۶ و شهادت قریب ۴۰۰ حاجی ایرانی تا حدودی نشان‌گر ترویج اهداف حج براءت و ترس و تزلزل دشمن است (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۵۸).

مسلمانان در مراسم حج علاوه بر انجام شعائر اسلامی می‌توانند از مشکلات کشورهای اسلامی آگاهی یابند و با دیگر مسلمانان از سرزمین‌های دیگر تبادل فکر و اندیشه داشته باشند. امام خمینی (ره) در این رابطه می‌فرماید: «بر ملت‌های اسلامی لازم است که... در این اجتماع مقدس حج اولاً در مسائل اساسی اسلام و ثانیاً در مسائل خصوصی کشورهای اسلامی تبادل نظر کرده ببینند که در داخل کشورها با دست استعمار و عمال آن بر برادران مسلمان آنان چه می‌گذرد. اهالی هر کشوری باید در این اجتماع مقدس رفتاری‌های ملت خود را به مسلمین جهان گزارش دهند».

امام خمینی (ره) علاوه بر کارکردهای اجتماعی و دینی برای حج بر کارکرد سیاسی آن نیز تأکید می‌کند و تبلور آن را در مراسم براءت می‌داند. مراسم براءت نوعی استعمارستیزی و اعلام استقلال‌خواهی است. ایشان از همه مسلمانان دعوت می‌کند تا در این کنگره پشتیبانی خود را از کشورهای اسلامی و مسلمانان مظلوم اعلام نمایند.

هدف حضرت امام از تأکید بر مراسم حج علاوه بر اهمیت بعد عبادی آن، برجسته‌سازی ابعاد اجتماعی و سیاسی آن بود. از نظر ایشان حج فرصت تجزیه و تحلیل وضعیت مسلمانان و کشورهای اسلامی و ارائه راهکارهای عملی و راه‌حل‌های مناسب برای رفع معضلات جهان اسلام است (هاشمی، ۱۳۸۲: ۶۹).

۸) نقش حج در سیر تمدنی امت اسلامی

حج تنها فریضه دینی مسلمانان است که آنان را در یک زمان و در یک مکان واحد گرد هم می‌آورد. از این رو فرصت تقابل بین چند تمدن متفاوت به صورت یکجا فراهم می‌آید که بهترین زمان برای رساندن یک ایده یا یک پیام از یک تمدن اسلامی موفق به دیگری در جهت پیش‌برد محدوده آزادی‌خواه اسلام است. عموماً مسلمانان نه فقط در هنگام انجام اعمال حج بلکه در زمانی که در یک شهر تجمع نموده‌اند می‌توانند روی سایر مسلمانان تمرکز نموده و از باب گفتگوی فرهنگی با یکدیگر درآیند. هنگام استراحت کاروان‌های حجاج در هتل‌ها و یا هنگام تردد در شهر مکه یا مدینه فرصت‌های تقابل فرهنگی بسیاری برای حجاج پیش خواهد آمد که می‌تواند در انتشار فرهنگی فرصت بسیار مناسبی باشد.

نکته بعدی، نقش حج در «تربیت اخلاقی فرد و جامعه» است. اشاره به مسأله تهذیب و غنیمت شمردن این فرصت مناسب در اماکن شریفی که مرتبط با حج است، وجود دارد. نشان دادن «عظمت اسلام و پیام‌های آن» در حج یکی از راه‌حل‌های اسلام برای مشکلات بشریت است. همچنین حج با تأکید بر مسأله «وحدت اسلامی» که خصوصاً مقام معظم رهبری آن را هر ساله بیان می‌دارد، مهم‌ترین مظهر یا راه تحقق این وحدت اسلامی را بیان می‌کند که همان مسأله «بیداری اسلامی» است. بیداری اسلامی در این میان به عنوان زیباترین پدیده امروزی ما است. امت مسلمان همواره باید سعی بر تعمیق بیداری و گسترش و رشد دادن آن داشته باشد. در حج اشاره‌هایی هم به تجلیات این وحدت می‌شود؛ مانند لباس متحد، مسیر و شعار و موضع‌گیری واحد، مَطاف واحد و... در این

میان، رهبر معظم انقلاب اشاره می‌کنند که کعبه رمز کلمه توحید و نماد و دستور حرکت به سوی وحدت امت است؛ جامعه‌ای جهانی در آخرالزمان که به امامت امام بر حق مسلمانان آزاده دنیا حضرت مهدی موعود(عج) رهبری خواهد شد (کلینی، فروع کافی، جلد چهارم).

۹) نقش حج از دیدگاه امام خمینی(ره)

امام خمینی(ره) نیز از حج به عنوان یک فریضه بزرگ و مهم الهی یاد می‌کند. ایشان در این زمینه می‌فرماید: «حج، بهترین میعادگاه مُعارفه ملت‌های اسلامی است که مسلمانان، با برادران و خواهران دینی و اسلامی خود از سراسر جهان آشنا می‌شوند، و در آن، خانه‌ای که متعلق به تمام جوامع اسلامی و پیروان ابراهیم حنیف است، گردهم می‌آیند و با کنار گذاردن تشخّص‌ها و رنگ‌ها و ملیت‌ها و نژادها، به سرزمین و خانه اولین خود رجعت می‌کنند و با مراعات اخلاق کریمه اسلامی و اجتناب از مجادلات و تجمّلات، صفای اخوت اسلامی و دورنمای تشکّل اُمت محمدی را در سراسر جهان به نمایش می‌گذارند» (روح الله موسوی خمینی، صحیفه نور، جلد بیستم: ۱۳).

تاریخ اسلام، همواره، شاهد کوشش‌ها و تلاش‌های وحدت‌آفرین شخصیت‌های برجسته و پیشوایان بزرگ و مجامع علمی - دینی بسیاری بوده است که برگ زرینی از این تاریخ پرافتخار، به بزرگ پرچم‌دار توحید در عصر حاضر و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران اختصاص دارد. خود ایشان می‌فرماید: «ما، سال‌های طولانی است که دنبال این هستیم که مسلمین را با هم، هم‌قدم و هم‌کلام و مجتمع کنیم، برای این‌که تمام گرفتاری‌هایی که مسلمین دارند و به دست قدرت‌های اجنبی، آنهایی که می‌خواهند از بلاد مسلمین بهره‌گیری کنند، آنهایی که می‌خواهند ذخایر مسلمین را ببرند، آنهایی که می‌خواهند دولت‌های اسلامی را در زیر یوغ سلطنت خودشان قرار بدهند، این‌ها، کوشش کرده‌اند خودشان و عمّالشان به اینکه تفرقه بین مسلمین ایجاد کنند... مسلمین باید ید واحد بر ماسوایشان باشند» (روح الله موسوی خمینی، صحیفه نور، جلد سیزدهم: ۱۶۴).

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، بهترین فرصت و امکانات، در اختیار امام خمینی(ره) قرار گرفت تا با پیام‌ها و رهنمودهای خود و بسیج امکانات و نیروهای متعهد، و با بهره‌گیری از بُعد وحدت‌آفرین حج، زمینه تحقق این آرزوی دیرینه را فراهم سازند.

۱۰) جهانی بودن انقلاب اسلامی ایران

پس از آن که حضرت امام خمینی(ره) پایه‌های انقلاب اسلامی را در اعلامیه سیاسی اردیبهشت ۱۳۲۳ش، بنا نهاد، در اعلامیه‌های سال ۱۳۲۷ش، در مخالفت با تشکیل دولت صهیونیستی در فلسطین اشغالی، نهضت خویش را جهانی کرد. دشمنان اسلام تلاش نمودند با استفاده از ابزارهای مختلف همچون، تهدید، زندان، تبعید و... مانع پیروزی انقلاب اسلامی در ایران گردند، اما از آنجا که همه مردم خواهان تأسیس حکومت اسلامی بودند، تمام توطئه‌ها و ترفندهای دشمنان اسلام بی‌نتیجه ماند. سرانجام نهضت اسلامی به ثمر رسید و در ۲۲ بهمن سال ۱۳۵۷، اولین حکومت اسلامی معاصر، با رهبری امام خمینی(ره) در ایران پایه‌گذاری شد.

بعد از تأسیس حکومت اسلامی، امام خمینی(ره) به عنوان سمبل ارزش‌های انقلاب اسلامی، بر اساس جهان‌شمول بودن دین اسلام، صدور انقلاب را از ضروریات بقا و جهانی شدن نهضت اسلامی برشمردند. از دیدگاه حضرت امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، مفهوم صدور انقلاب اسلامی شناخت ارزش‌های انقلاب اسلامی و رساندن آن به گوش تمامی بشریت، به ویژه جهان اسلام، و جلب توجه مسلمانان به اسلام و قوانین اسلامی است.

این هدف با استفاده از ابزار فرهنگی همچون: اخلاق اسلامی، تبلیغ دین، ایجاد و حفظ وحدت، ساده‌زیستی، اجتناب از غرور و... قابل تحقق است. امروز می‌بینیم که انقلاب اسلامی بر اساس عمل به رهنمودهای امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، به کل جهان صادر شده است و محقق شدن بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی، یکی از برکات و نتایج عملی ایده صدور انقلاب اسلامی است.

هم‌زمان با استقرار نظام اسلامی در ایران، شرایط و بستر مناسب برای صدور دستاوردهای انقلاب اسلامی، فراهم گردید. در این زمان، فاز صدور انقلاب، و عملی شدن رسالت بین‌المللی آن توسط امام خمینی(ره) کلید خورد و در سطح کلان، میان جریان‌های داخلی و مجامع جهانی، مطرح گردید و جزو اهداف اصلی انقلاب قرار گرفت. این بدان خاطر بود که انقلاب اسلامی، ماهیت خود را از جهان‌شمولی مکتب اسلام گرفته است و ماهیت دین اسلام، یک ماهیت جهانی بوده، مخاطبان آن تمام ابناء بشر است، محدود به ملت و قلمرو جغرافیایی خاص نیست. در نتیجه باید پیام انقلاب اسلامی هم جهانی باشد و به گوش تمام جهانیان رسانده شود.

۱۱) دیدگاه امام خمینی(ره) درباره صدور انقلاب

«ما انقلابمان را به تمام جهان صادر می‌کنیم؛ چرا که انقلاب ما اسلامی است و تا بانگ لا اله الا الله و محمد رسول الله بر تمام جهان طنین نیفکند مبارزه هست و تا مبارزه هست و تا مبارزه در هر کجای جهان علیه مستکبرین هست، ما هستیم» «که ما سوار طیاره شویم و بریزیم به ممالک دیگر یک همچو چیزی نه ما گفتیم نه ما می‌توانیم اما آن که ما می‌توانیم این است که به وسیله دستگاه‌هایی که داریم به وسیله همین صداوسیما به وسیله مطبوعات... اسلام را همانطور که هست معرفی کنیم» (امام خمینی (ره)، ۱۳۵۸/۱۱/۲۲).

رویکرد امام خمینی(ره) نسبت به مسأله صدور انقلاب شامل «ابزار» و «آرمان» و حاکی از عنصر «تدریج» بود. منظور امام از این پدیده به عنوان ابزاری برای دفاع از جمهوری اسلامی بود، در حالی که آرمان جمهوری اسلامی که تحقق‌الگوی نظم جهانی «عدل اسلامی» است هیچ‌گاه به بوتۀ فراموشی سپرده نخواهد شد (نوزانی، ۱۶۴) و به طور کلی، منظور ایشان از «تدریج»، صدور آرام‌آرام و کم‌کم انقلاب بود، به طوری که «عمل» سبب «معرفی» اسلام در همه جا خواهد شد (همان، ۱۳۱)؛

بنابراین می‌توان گفت نحوه عملکرد جمهوری اسلامی چه در داخل و چه در خارج آن می‌تواند یکی از مهم‌ترین عرصه‌های نمایش انقلاب و معرفی آن باشد.

۱۲) راهبرد صدور انقلاب

همانطور که در ابتدا ذکر شد، صدور انقلاب تلاشی است که یک نظام انقلابی برای گسترش ایده و آرمان انقلابی خود به دیگر کشورها صورت می‌دهد و این موضوع زمانی مطرح می‌شود که آرمان انقلابی تازگی داشته باشد. در این راستا جمهوری اسلامی ایران نیز تلاش کرده است تا انقلاب اسلامی را به عنوان نمونه‌ای از حرکت شجاعانه در مبارزه با استبداد داخلی و استعمار خارجی به دیگر ملت‌های مسلمان و غیر مسلمان معرفی کند تا آنان نیز از حقوق و شیوه دستیابی به حقوق خود آگاه شوند. بحث صدور انقلاب از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی مورد توجه سیاستمداران و انقلابیون ایرانی و غیر ایرانی قرار داشت (همان، ۷-۸).

اهمیت اصل صدور انقلاب به حدی بوده است که به این نکته در اصل ۱۵۴ قانون اساسی نیز تصریح شده است: «جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد» (محمدی، ۱۳۸۳: ۶۵).

نکته مهم دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد این است که سیاست صدور انقلاب بهترین و قوی‌ترین عامل در جهت تداوم و بقای انقلاب اسلامی است؛ زیرا با گسترش آرمان‌های انقلاب و استقبال جهانیان از آن پایه‌های انقلاب هم در داخل کشور و هم در خارج از مرزهای جمهوری اسلامی تقویت می‌شود.

۱۳) انواع صدور انقلاب

الف) صدور طبیعی انقلاب

مهم‌ترین تفاوت اساسی انقلاب اسلامی ایران با سایر انقلاب‌های مدرن، پذیرش امکان و حتی یک گام جلوتر، ضرورت حکومت دینی و مقابله با حاکم جائز بود.

این مسأله موجی از انگیزش را در چهار سطح: جهان تشیع، جهان اسلام، مؤمنان به کتاب‌های آسمانی و سایر مستضعفین جهان ایجاد کرد.

انقلاب اسلامی ایران با بهره‌گیری از درون‌مایه‌ای دینی و مذهبی و با برخورداری از ماهیت فرهنگی و دیدگاهی اصلاحی، آغاز گردید و تداوم یافت. تکیه بر معنویت و توجه به ارزش‌های انسانی و اسلامی چون استقلال‌طلبی، مردمی بودن، ظلم‌ستیزی و عدالت‌خواهی از ویژگی‌های منحصر به فرد این انقلاب است.

پیامد عملی این آموزه‌ها ساقط کردن حکومت استبدادی در سطح ملی و نفی ظلم و استکبار و منافع قدرت‌های سلطه‌گر در بعد بین‌المللی بود. مجموع این شرایط باعث شد که انقلاب اسلامی ایران به عنوان کانون الهام‌بخش و بیداری گسترده ملت‌های ستم‌دیده از مسلمان و غیرمسلمان به‌ویژه نهضت‌های آزادی‌بخش مطرح شود (کاشف الغطاء، صدور انقلاب، پژوهشکده باقرالعلوم).

ب) صدور ارادی انقلاب

در مورد انقلاب اسلامی ایران، طرح نظریه صدور انقلاب اساساً به ماهیت انقلاب اسلامی ایران باز می‌گردد. ماهیت مکتب اسلام جهانی است و نمی‌توان آن را در کشور و یا نژادی خاص محصور کرد. آیات و روایات متعدد و سیره پیامبر اعظم (ص) گواه بر جهانی بودن رسالت نبوی است. حضرت امام (ره) با تأکید بر همین موضوع به طور خاص به طرح بحث صدور انقلاب پرداختند؛ چرا که انقلاب اسلامی نیز به دلیل برخورداری از ماهیت اسلامی رسالتی جهانی دارد (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۰: ۴۴۶).

بنابراین امام خمینی (ره) ضمن این که اقدام برای صدور انقلاب را تکلیف شرعی قلمداد کردند، تداوم و کارآمدی و تحقق اهداف انقلاب را وابسته به صدور آن دانستند. در صورت غفلت از این مهم و محصور ماندن انقلاب در مرزهای ایران، شکست آن را قطعی دانستند (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۰: ۲۰۲).

هدف از طرح این نظریه را می‌توان در چند مورد خلاصه کرد:

(۱) ایجاد یکپارچگی فکری و سیاسی در بین ملل اسلامی (هم‌صدایی یا وحدت کلمه)؛

(۲) اعمال نظر بیشتر و کاراتر در عرصه موضوعات مهم بین‌المللی (برای مثال دارا بودن حق وتوی مشترک برای کشورهای اسلامی)؛

(۳) ایجاد هویت یکپارچه به منظور تحقق اهداف سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و... مشترک (کاشف الغطاء، صدور انقلاب، پژوهشکده باقرالعلوم).

به این ترتیب امام‌خمینی(ره) با پشتوانه شناخت عمیق و همه‌جانبه از اسلام و ابعاد انقلاب اسلامی و همچنین آگاهی از شرایط زمانی و مکانی و شناخت دشمنان، ضمن در نظر گرفتن طیف وسیعی از مسائل داخلی و بین‌المللی نظریه صدور انقلاب را مطرح کردند.

طرح این نظریه با واکنش‌های متفاوتی همراه بود که آنها را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

(۱) رادیکال‌ها: عناصری در ظاهر انقلابی که مرزهای ملی را ساخته و پرداخته استعمار دانسته و معتقد بودند که جهان اسلام یک کل یکپارچه است. در این دیدگاه منافع ملی با منافع آرمانی یکی دانسته شد و اولویت در سیاست خارجی به منافع ایدئولوژیک آن هم از موضعی خشن و سرکوب‌گرانه داده شد. به عبارت دیگر آنها معتقد بودند که انقلاب اسلامی به خاطر ماهیت اسلامی خود دارای رسالت جهانی است؛ بنابراین به هر قیمت حتی با اعمال زور و روش‌های قهرآمیز باید اندیشه خود را در جهان گسترش دهد (فرزندی اردکانی، ۱۳۷۴: ۱۳-۱۴).

(۲) فرصت‌طلبان: این گرایش شامل ناسیونالیست‌ها می‌شدند که مخالف صدور انقلاب بودند و آن را خلاف شئونات بین‌المللی می‌دانستند. آنها معتقد بودند که ارزش‌های انقلاب فقط در چارچوب مرزهای ملی قابل پی‌گیری است و نباید

نسبت به محیط پیرامون موضع تعارضی اتخاذ کرد. آنها برای کمرنگ کردن بحث صدور انقلاب ضرورت بازسازی داخلی را مطرح کردند و بر این اساس بیان داشتند که انقلاب کالا نیست که بتوان آن را صادر کرد؛ ما وظیفه داریم جامعه خود را منطبق بر نیازهای کشور اداره کنیم و نمی‌توانیم افکار و اندیشه خود را صادر کنیم (فرزندی اردکانی، ۱۳۷۴: ۱۳-۱۱).

۳) محافظه‌کاران: این گروه معتقد بودند که باید در داخل یک امت نمونه بسازیم و در این راه از تمامی ابزارهای انقلابی، قانونی و حتی خشن نظامی برای تحقق این هدف سود جوییم. در رابطه با جامعه جهانی نیز این دیدگاه سیاست مسالمت‌آمیز همراه با فرصت‌طلبی را دنبال کرد و معتقد بود که هر جا منافع ملی اقتضا نمود باید به رژیم‌های وابسته و مستبد ضربه وارد نماییم. در کل این دیدگاه تلفیقی از دو نظر دیگر بود. معتقدان به این شیوه بیان داشتند، مادامی که در داخل موفق به تثبیت اوضاع نشده‌ایم نباید در قبال جامعه جهانی موضعی تعرضی داشته باشیم، بلکه باید پس از سامان‌دهی داخل، به تدریج وارد یک مخاصمه با جامعه جهانی شویم و در صورتی که منافع ملی به خطر افتاد تفاهم با کشورهای قدرتمند ضروری است (فرزندی اردکانی، ۱۳۷۴: ۱۵-۱۴).

حضرت امام(ره) به نقد و طرد تمام دیدگاه‌های مطرح‌شده پرداختند و بر ضرورت بحث صدور انقلاب تأکید کرده آن را از اصول سیاست خارجی دانستند (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۰: ۱۴۸).

دلایل رد این نظریات را می‌توان در سه دسته خلاصه کرد (دولت‌آبادی، ۸۶):

- دلایل مکتبی: هدف هر سه دیدگاه از صدور انقلاب کسب قدرت است، در حالی که به نظر امام هدف انجام تکلیف برای ترویج اسلام است.

- دلایل جامعه‌شناختی: از دید حضرت امام(ره) صدور انقلاب باید نتیجه کار مشترک بوده و بر اساس ایده جهانی بودن انقلاب صورت پذیرد. و همان‌طور که

قبلاً توضیح داده شد نه تنها صدور انقلاب را یک تکلیف شرعی دانستند، بلکه آن را خصلت ذاتی و اجتناب‌ناپذیر ماهیت انقلاب دانسته و بر تحقق عملی آن تأکید کردند (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۲: ۱۹).

- دلایل سیاسی: هر سه دیدگاه به صدور انقلاب نگاه ابزاری داشتند، حال آنکه امام آن را از اصول سیاست خارجی قلمداد کرد (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۸: ۷۲).

طرد این سه دیدگاه توسط امام نشانگر وجود روش‌های مبارزه با آنها در ادبیات سیاسی غرب و نظام‌های استعماری پیشرفته و سازمان‌های جاسوسی با سابقه‌اش است. امام با طرد آنها و جایگزینی روش جدید برای صدور انقلاب، نیروی بازدارندگی غرب در این مقوله را زمین‌گیر، سردرگم و ناتوان ساخت. به باور امام اشاعه پیام رهایی‌بخش و عزت‌آفرین انقلاب اسلامی در عصر ارتباطات موکول به اجازه نشر از جانب مخالفان نیست.

به دنبال نفی این روش‌ها امام خمینی (ره) به اثبات و معرفی روش‌های صحیح صدور انقلاب پرداختند. ایشان موضوعاتی چون معرفی صحیح اسلام از طریق تبلیغ، دعوت به اسلام، صدور ارزش‌های انسانی، آشناسازی مستضعفان با حکومت عدل اسلامی و عمل مطابق اسلام را از عوامل و شیوه‌های صدور انقلاب دانستند (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۸: ۱۷۵).

۱۴-۱) ابزارهای صدور انقلاب

جبهه‌های صدور انقلاب را می‌توان در پنج دسته کلی قرار داد که عبارتند از:

الف) جبهه و ابزار فرهنگی

از آنجا که مهم‌ترین بُعد تأثیرگذاری نظام اسلامی در دنیا، همان بُعد فکر و فرهنگ و اندیشه است و این انقلاب یک انقلاب فرهنگی بود و به تعبیر شهید مظلوم دکتر بهشتی «انقلاب ارزش‌ها» محسوب می‌شود؛ بنابراین متولیان امور فرهنگی از قبیل رسانه ملی و شورای عالی انقلاب فرهنگی، سازمان تبلیغات

اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان حج و زیارت می‌توانند نقش به سزایی در انتقال مفاهیم و ارزش‌های انقلاب به تمام نقاط دنیا داشته باشند. به فرموده رهبر فرزانه انقلاب: «اگر ما بتوانیم در صحنه فکر و فرهنگ، کار شایسته‌ای انجام دهیم، همه تهدیدهای مادی دنیا خنثی خواهد شد» (مقام معظم رهبری، ۸۰/۱۱/۱۷). به عبارت دقیق‌تر، صدور انقلاب در منظر و اندیشه امام راحل (ره) و مقام معظم رهبری، صدور پیام و رسالت انقلاب اسلامی و انتقال ارزش‌های معنوی و الهی به گوش جهانیان است، که این امر در سایه زور و لشکرکشی انجام نمی‌شود، بلکه برای نیل به این هدف باید همه امکانات و ابزارهای پیام‌رسانی، محتوای پیام، موقعیت زمان و مکان و نیازهای مخاطبان در مناطق مختلف دنیا مورد توجه و دقت قرار گیرد (سالار، ۱۳۸۲: شماره ۵).

ب) جبهه و ابزار علمی

مهم‌ترین مراکز علمی صدور انقلاب شامل، مرکز تحقیقات حکومت اسلامی، دانشگاه امام صادق، جامعه المصطفی‌العالمیه، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، فرهنگستان‌های علوم، المپیادهای علمی است که از این میان جامعه المصطفی‌العالمیه با تربیت طلاب علاقه‌مند به فراگیری علوم دینی از ملیت‌های مختلف جهان، در رشته‌های مختلف از قبیل کلام، تفسیر، فقه، ادیان، مذاهب و بسیاری از رشته‌های دیگر در سه مقطه کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا توانسته است گام مؤثری در جهت صدور اسلام و ارزش‌های والای آن به سایر نقاط جهان بردارد (نوزایی، ۱۳۲).

ج) جبهه و ابزار اقتصادی

جبهه اقتصادی با فعالیت نهادهایی چون؛ وزارتخانه‌های اقتصاد و دارایی، بازرگانی، جهاد کشاورزی، صنایع و معادن، کمیته امداد امام خمینی توانسته است دو هدف اساسی خودکفایی و خوداتکایی و کمک به ملت‌های محروم و مستضعف را به خوبی بر آورده سازد (همان، ۲۴۳).

(د) جبهه و ابزار نظامی

رهبران انقلاب اسلامی در کنار جبهه‌های فرهنگی، سیاسی، علمی و اقتصادی هیچ‌گاه از نیاز به تشکیل جبهه نظامی غفلت نکردند. امام خمینی (ره) نیز در بیانات خود همواره جبهه نظامی را برای نیل به دو هدف لازم می‌دانستند؛ یکی برای دفاع از آزادی، استقلال و تأمین امنیت کشور، و دیگری برای کمک به مسلمانان و محرومان دیگر ملل جهان. در این راستا سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با کمک‌های مؤثر خود به جنبش‌های آزادی‌بخش لبنان و دیگر کشورها توانسته است نقش خود را در این زمینه به خوبی ایفا نماید (همان، ۲۶۴).

(ه) جبهه و ابزار سیاسی

جمهوری اسلامی ایران در راستای راهبرد صدور انقلاب در جبهه سیاسی نیز کارنامه موفق به نمایش گذاشته است و نهایت تلاش خود را برای برقراری رابطه با سایر کشورها کرده است.

وزارت امور خارجه و تشکیلات آن مهم‌ترین نهاد فعال در عرصه سیاسی است که با توجه به قانون اساسی، مجری و عهده‌دار امور زیر در جهت پیش‌برد سیاست صدور انقلاب است:

- ۱) بررسی، برقراری، تنظیم، حفظ و توسعه روابط سیاسی جمهوری اسلامی با سایر دولت‌ها؛
- ۲) ایجاد نمایندگی‌های سیاسی و کنسولی در کشورهای خارجی و مجامع بین‌المللی؛
- ۳) ملزم به همکاری با سایر نهادهای عهده‌دار راهبرد صدور انقلاب از قبیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دفتر حرکت‌های اسلامی و مردمی است.

البته توجه به این نکته مهم است که قبل از هر ابزار و عاملی، بعد اسلامی و معنوی انقلاب و شخصیت منحصر به فرد امام توانست به سرعت در افکار و قلوب انسان‌ها نفوذ کند و راه را برای اثرگذاری ابزارهای دیگر باز نماید (همان، ۲۷۴).

۱۵) هدف صدور انقلاب

از دیدگاه امام خمینی (ره) صدور انقلاب همان گسترش اسلام و ایجاد یک اتحاد اسلامی فراگیر است. ایشان صدور انقلاب با محوریت اسلام را یکی از اصول اساسی و از ضروریات جدایی‌ناپذیر ادامه نهضت اسلامی دانسته و تحقق اهداف انقلاب را وابسته به صدور آن دانسته، به ایده صدور انقلاب به حیث یک تکلیف اسلامی با رویکرد جهانی نگریسته، اعتقاد داشتند که: «ما انقلابمان را به تمام جهان صادر می‌کنیم؛ چرا که انقلاب ما اسلامی است و تا بانگ لاله الا الله و محمد رسول الله بر تمام جهان طنین نیفکند مبارزه هست و تا مبارزه در هر جای جهان علیه مستکبرین هست ما هستیم».

ایشان همچنین اعلام داشتند: «امیدواریم که این نهضت به سایر بلاد اسلامی هم صدور پیدا بکند و این مکتب، مکتب همه مسلمین است، بلکه همه مستضعفین. خداوند مستضعفین را از چنگال مستکبرین بیرون ببرد. و بحمدالله طلیعه اینکه مستکبرین به جای خودشان بنشینند، طلیعه این در دنیا پیدا شده است، فقط ایران نیست، همه دنیا تقریباً مستضعفین بیدار شده‌اند و جمعیت، اکثریت قاطع با آنهاست و من امیدوارم که به‌زودی بساط ظلم برچیده بشود».

امام راحل صدور انقلاب را یک نوع مسئولیت‌پذیری و رفتار مکتبی، در قبال جامعه جهانی می‌دانند و در این راستا می‌فرمایند: «هر دو ابرقدرت (آمریکا و شوروی)، کمر به نابودی ملل مستضعف بسته‌اند و ما باید از مستضعفین جهان پشتیبانی کنیم. ما باید در صدور انقلابمان به جهان کوشش کنیم و تفکر اینکه ما انقلابمان را صادر نمی‌کنیم کنار بگذاریم؛ زیرا اسلام بین کشورهای مسلمان فرقی قائل نمی‌باشد و پشتیبان تمام مستضعفین جهان است. از طرفی دیگر تمام قدرت‌ها

و ابرقدرت‌ها کمر به نابودی‌مان بسته‌اند، و اگر ما در محیطی دربسته بمانیم قطعاً با شکست مواجه خواهیم شد. ما باید حسابمان را صریحاً با قدرت‌ها و ابرقدرت‌ها یکسره کنیم و به آنها نشان دهیم که با تمام گرفتاری‌های مشقت‌باری که داریم، با جهان، برخوردی مکتبی می‌نماییم» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۲: ۲۰۲-۲۰۳).

مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای نیز با بیان اینکه ما به صدور انقلاب به معنای صدور فرهنگ قرآنی و انسان‌ساز اسلام افتخار می‌کنیم، می‌فرماید: «صدور انقلاب، یعنی صدور فرهنگ انسان‌ساز اسلام و صدور صفا و خلوص و تکیه و اصرار بر ارزش‌های انسانی. ما به این کار و انجام این وظیفه افتخار می‌کنیم. این راه انبیاست و ما این راه را باید ادامه دهیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸).

ایشان همچنین فرمودند: «ما وظیفه خود می‌دانیم که با صدای بلند و توان بالا، مفاهیم و ارزش‌ها و احکام و معارف اسلامی را که مایه نجات ملت‌ها و مستضعفان و مظلومان است، اشاعه دهیم. ما احساس می‌کنیم که اگر به این تکلیف عمل نکنیم، مقصریم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸).

از دیدگاه امام خمینی(ره)، انقلاب اسلامی یک تحفه الهی و با همه انقلاب‌های دیگر متفاوت است؛ یک انقلاب تک‌بُعدی نیست، بلکه مثل خود اسلام یک انقلاب همه‌جانبه و جهان‌شمول بوده، در تمام ابعاد توانایی پاسخگویی به نیازهای مادی و معنوی، بشریت را داراست: «شک نباید کرد که انقلاب اسلامی ایران از همه انقلاب‌ها جدا است، هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه و هم در انگیزه انقلاب و قیام و تردیدی نیست که این یک تحفه الهی و هدیه غیبی بوده که از جانب خداوند منان بر این ملت مظلوم غارت‌زده عنایت شده است» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۲۱: ۴۰۲).

۱۶) چگونگی صدور انقلاب

طبق عقاید و بیانات بنیانگذار و رهبر کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی(ره) و همچنین مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای صدور انقلاب نیز مانند خود انقلاب اسلامی بر گرفته از تعالیم روح‌بخش اسلام و قرآن است، اسلام دین محبت

و درستی است. بر همین اساس صدور انقلاب نیز از این منبع عظیم سرچشمه می‌گیرد.

الف) صدور انقلاب با ارائه الگوسازی

امام خمینی(ره) معتقد بودند صرف پیروزی انقلاب و موفقیت مردم و برطرف شدن مشکلات به خودی‌خود باعث الگوسازی از انقلاب شده و موجب می‌شود ملت‌ها به این کشور توجه کرده و مسیر را پیدا کنند. بنابراین صدور انقلاب از دیدگاه امام خمینی(ره)، به مفهوم تأکید بر تحقق ارزش‌های انقلاب اسلامی در داخل و اهتمام به ارائه دستاوردهای عملی در سایر نقاط است. این ایده را در صورتی موفق می‌دانستند که در داخل موفق و محقق شده، به عنوان الگو و نمونه برای افکار جهانی قابل عرضه باشد. ایشان در همین راستا می‌فرمایند: «ما به تمام جهان تجربه‌های مان را صادر می‌کنیم و نتیجه مبارزه و دفاع با ستمگران را بدون کوچک‌ترین چشم‌داشتی، به مبارزان راه حق انتقال می‌دهیم و مسلماً محصول صدور این تجربه‌ها، جز شکوفه‌های پیروزی و استقلال و پیاده شدن احکام اسلام برای ملت‌های دربند نیست» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۲۰: ۳۲۵).

«معنی صدور انقلاب ما این است که همه ملت‌ها بیدار بشوند و همه دولت‌ها بیدار بشوند و خودشان را از این گرفتاری که دارند و از این تحت سلطه بودن که هستند و از اینکه همه مخازن آنها دارد به باد می‌رود و خودشان به نحو فقر زندگی می‌کنند نجات بدهد» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۹۹).

«از هر جور تبلیغی که می‌شود جواب بدهید و آشنا کنید ممالک دیگر را. کشورهای دیگر را به آن چیزی که در ایران هست و آن طوری که در ایران می‌گذرد. آشنا کنید مردم را به اسلام و به نهضت اسلامی و انقلاب اسلامی» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۲۸۲).

صدور انقلاب از طریق الگوسازی این است که با اسلامی کردن نظام و حاکمیت ارزش‌های اسلامی و بازسازی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و رشد علمی،

توانمندی نظام اسلامی را در دنیا به اثبات برسانیم. مقام معظم رهبری، انقلاب اسلامی را الگوی ارزش‌های مطلوب مردم تحت ستم جهان دانسته، معتقدند: «اگر ملت ما به کمک مسئولان و گردانندگان و مدیران دلسوز کشور بتواند ایرانی آباد و آزاد بسازد و آحاد جامعه را کاملاً مرفه و برخوردار از عدالت اجتماعی و سایر ارزش‌های اسلامی کند و در زیر چتر شریعت مقدسه اسلام نگهدارد، در آن صورت انقلاب بزرگ و شکوهمند ما به خودی خود و بدون آنکه کسی تلاش کند، به همه کشورهای اسلامی صادر خواهد شد و الگوی دیگران قرار خواهد گرفت» (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸).

«صدور انقلاب، به معنای صادر کردن ارزش‌های انقلابی و افشاگری درباره مستبدها و ظالم‌های عالم، وظیفه و تکلیف الهی ماست. اگر این کار را نکنیم، کوتاهی کرده‌ایم. جمهوری اسلامی و ملت ایران و آن شخصیت عظیم و عالی قدری که دنیا را در مقابل عظمت خودش کوچک و خاضع کرد، نشان دادند که همه قدرت‌های عالم برای مقابله با چنین عزم و اراده معظم و پولادینی - که اسلامی است و متعلق به عموم ملت است - کوچکنند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸).

امام خمینی(ره) از طرف دیگر وجود ضعف و کارهایی که باعث تخریب انقلاب شود را موجب دل‌سردی مسلمانان دانسته و عدم موفقیت انقلاب را موجب عدم الگوپذیری دیگر ملت‌ها دانسته و معتقدند: «هر شخص و هر گروه هر کاری که دارند، باید خودشان را متوجه این معنا بکنند که سروکارشان با حیثیت اسلام است. قضیه، قضیه اسلام است. سروکار با حیثیت اسلام است که الان به دست این ملت است. اگر این ملت توانست این حیثیت را حفظش بکند و این ادعایی که همه کرده‌اند که جمهوری اسلامی بتواند این ادعا را به ثبوت برساند به ثبت برساند که یک جمهوری اسلامی است با محتوای اسلامی، پیروزی است ان شاء الله تا آخر. و اگر چنانچه اسلام به آن معنایی که هست در ایران تحقق پیدا بکند، مطمئن باشید که کشورها یکی بعد از دیگری همین رویه را پیدا می‌کنند. الان هم نمونه‌هایش هست. الان هم همان کارهای خلافی که در ایران واقع می‌شد، در

بعضی کشورهای دیگر شروع کرده‌اند و مشغول‌اند؛ اگر ما خوب این نقش را بازی نکنیم و اسلام را به آن طوری که هست در ایران پیاده‌اش نکنیم، علاوه بر اینکه خودمان ان‌شاءالله پیروز هستیم و تا آخر هم پیروز هستیم ان‌شاءالله از ما به سایر بلاد [سرایت می‌کند] که نظر ما به این است که همه بلاد مسلمین اسلامی باشد، حکومت در دنیا حکومت اسلامی باشد، یا عدل اسلامی در همه جا باشد» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۰: ۱۸۰-۱۸۱).

رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای همچنین می‌فرمایند: «وقتی نظام اسلامی بر مبنای احکام اسلام و هدف‌های قرآنی تنظیم شده باشد که شده است در هر جای آفاق عالم که مسلمانی زندگی می‌کند، این نظام و این انقلاب را از خود می‌داند، به آن افتخار می‌کند و از عزتش، احساس عزت دارد. (دشمنان) نمی‌توانند این نظام را در چارچوب مرزهای ایران محبوس کنند. مسلمانان دنیا، این نظام را از خود می‌دانند و این همان چیزی است که استکبار را به شدت خشمگین می‌کند. اسم این را صدور انقلاب می‌گذارند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۶).

(ب) صدور انقلاب از راه حفظ وحدت

از دیدگاه امام خمینی (ره) حفظ وحدت از مهم‌ترین مسائل صدور انقلاب است. ایشان در یکی از سفارش‌های خود، چنین می‌فرمایند: «از تفرقه به هر صورتی که هست پرهیز کنید. هر چیزی که موجب تفرقه می‌شود از او پرهیز کنید. هر شعاری که موجب تفرقه می‌شود از او پرهیز کنید. هر تحصنی که موجب تفرقه می‌شود از او پرهیز کنید. هر راهپیمایی که موجب تفرقه می‌شود از او پرهیز کنید. امروز شما احتیاج دارید به وحدت کلمه. امروز بیشتر از دیروز احتیاج دارید و فردا بیشتر از امروز. این وحدت کلمه خودتان را حفظ کنید. از خدای تبارک و تعالی تبعیت کنید که فرموده است: «وَ اغْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَ لَا تَفَرَّقُوا» همه به ریسمان بزرگ خدا که اسلام است بپیوندید و تفرقه نکنید. تفرقه موجب این می‌شود که نتوانید مملکت خودتان را به رشدی که باید برسد برسانید. نتوانید حکومت اسلامی را به طوری که شایسته است در دنیا، در کشور خودتان متحقق کنید. و آنها

در صدد همین معنا هستند. آنهایی که نمی‌خواهند اسلام تحقق پیدا بکند. آنهایی که... از صدور این جمهوری اسلامی از این کشور به کشورهای دیگر می‌ترسند، آنها در صددند که شما را در بین راه متوقف کنند و نگذارند پیش بروید. شما با هوشیاری، بیداری از تفرقه‌ها به طور کلی پرهیز کنید» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۲: ۷۷).

«ای مسلمانان جهان و ای پیروان مکتب توحید! رمز تمام گرفتاری‌های کشورهای اسلامی، اختلاف کلمه و عدم هماهنگی است و رمز پیروزی، وحدت کلمه و ایجاد هماهنگی است» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۰: ۱۶۰).

«همان‌طور که همه می‌دانیم، در سده‌های اخیر آتش‌افروز این معرکه خطرناک قدرت‌های جهان‌خوار شرق و غرب می‌باشند، که از وحدت بیش از یک میلیارد مسلمان وحشت دارند، و با تمام قوا، مستقیماً یا به دست عمال منحرف خود، به این اختلافات دامن می‌زنند، تا بر مقدرات مسلمانان جهان مسلط و بر آن‌ها حکومت نموده و ذخایر بی‌پایان آنان را چپاول نمایند» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۹: ۳۲۱).

ج) صدور معنویت انقلاب اسلامی

«ما که می‌گوییم انقلابمان را می‌خواهیم صادر کنیم، می‌خواهیم این را صادر کنیم، می‌خواهیم این مطلب را، همین معنایی که پیدا شده، همین معنویتی که پیدا شده است در ایران، همین مسائلی که در ایران پیدا شده، ما می‌خواهیم این را صادر کنیم. ما نمی‌خواهیم شمشیر بکشیم و تفنگ بکشیم و حمله کنیم» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۹۰).

«ما می‌خواهیم که این انقلابمان را، انقلاب فرهنگی‌مان را، انقلاب اسلامی‌مان را به همه ممالک اسلامی صادر کنیم. و اگر این انقلاب صادر شد، هر جا صادر بشود این انقلاب، مشکل حل می‌شود. آنهایی که برای اسلام دلشان می‌سوزد، آنهایی که برای کشورشان دلشان می‌سوزد، ملت‌های خودشان را بیدار کنند تا این تحول الهی، که در ایران پیدا شد، در آنجاها پیدا بشود... باید تعلیمات، اسلام را فرا

گرفت و همان طوری که اسلام دستور داده است که مؤمنین، همه مؤمنین در همه جا برادر هستند. کار وقتی از ما ساخته است که اسلامی فکر کنیم و به قرآن و اسلام گرایش پیدا کنیم و به تعلیمات صدر اسلام عمل کنیم» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۹۱).

د) صدور انقلاب با عمل و اخلاق اسلامی

امام خمینی (ره) یکی از رمزهای موفقیت صدور انقلاب و جلب توجه دیگران به نهضت اسلامی را، رفتار و اخلاق اسلامی می‌دانستند و می‌فرمودند: «صدور اسلام به این است که اخلاق اسلامی، آداب اسلامی، اعمال اسلامی آنجا طوری باشد که مردم توجه به آن بکنند» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۲۸۲).

«چنانچه انتظار می‌رود، با رفتار شایسته و اخلاق اسلامی و انقلابی خود نظر همگان را جلب کرده و چهره انقلاب اسلامی را آن گونه که هست به نمایش ملت‌های جهان می‌گذارید و توجه آنان را با برخوردهای برادرانه و محبت‌آمیز به انقلاب بزرگ ایران جلب می‌نمایید و عملاً تبلیغات فاسد مغرضانه بوق‌های تبلیغاتی را خنثی می‌نمایید» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۹: ۲۷).

آن امام بزرگوار در جای دیگر می‌فرمایند: «عظمت انسان به اخلاق و رفتار و کردار انسان است، نه به اینکه اتومبیلش سیستم کذا باشد، نه به اینکه گارد داشته باشد نه به اینکه خدمه داشته باشد. اینها عظمت انسان نیست. ما هرچه فریاد بزنیم که ما اسلامی هستیم و جمهوری اسلامی هستیم، لکن وقتی ببینند ما را که در عمل، غیر او هستیم، از ما دیگر باور نمی‌کنند. وقتی می‌توانند باور کنند از ما، که مایی که می‌گوییم جمهوری اسلامی هستیم، عمل‌مان هم آن‌طور باشد. عمل طاغوتی نباشد. و قول، قول اسلامی، عمل اسلامی باشد و خود رفتار، اسلامی باشد. گفتار اسلامی باشد تا صادر بشود این جمهوری اسلامی در سایر کشورها. صدور با سر نیزه، صدور نیست. صدور با زور، صدور نیست. صدور آن وقتی

است که اسلام، حقایق اسلام، اخلاق اسلامی، اخلاق انسانی در اینجاها رشد پیدا بکند» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۴۸۸-۴۸۹).

«باید همان طوری که با زبان می‌گوییم، قلب ما معتقد شده باشد به اینکه ما می‌خواهیم اسلام باشد.... همه ملت ما موظف‌اند به اینکه رفتارشان یک رفتاری باشد که با همین رفتار، اسلام را نمایش بدهند به خارج. و چنانچه... رفتار طوری باشد که این رفتار، مخالف با موازین اسلامی باشد این اسباب این می‌شود که دست دشمن‌های ما یک بهانه بدهد، و ما را و جمهوری ما را با تمام قوا بکوبند.... اسلام را در همه جا معرفی کنید و پس از معرفی، نفوس سالم - که اکثر مردم هستند - پذیرش می‌کنند. پذیرش که کردند کم‌کم عمل می‌کنند. کم‌کم این انقلاب صدور پیدا می‌کند به خارج» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳: ۴۹۰).

هـ) صدور انقلاب با تبلیغ

امام خمینی (ره) با روشن‌بینی خاص، تبلیغ با محوریت معنویت را از لوازم و ضروریات اولیه صدور پیام انقلاب اسلامی برمی‌شمارد:

«تبلیغات باید بر اساس معنویات باشد، معنویات اساس اسلام است. انقلاب ما متکی به معنویات و خداست و آنهایی که با ما موافقت کسانی هستند که با خط توحیدی موافقت می‌کنند. ما باید خط معنویتی را که برای آن انقلاب کردیم فراموش نکنیم؛ همان خط معنویتی که با تمام بی‌عرضگی‌هایی که در تبلیغ نمودیم، باز مردم دنیا متوجه انقلابمان شدند. و این خط معنویت است که زورگویان با آن مخالفند. متوجه باشید که در هر جا زورمندان و دولت‌ها با ما مخالف باشند، ملت‌ها با ما موافقت» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۵: ۳۰۷).

«ما که می‌گوییم می‌خواهیم انقلابمان را صادر کنیم، نمی‌خواهیم با شمشیر باشد، بلکه می‌خواهیم با تبلیغ باشد. ما می‌خواهیم تبلیغات گسترده‌ای را که کمونیست‌ها و دیگران بر ضد اسلام می‌کنند، با تبلیغات صحیح خنثی کنیم، و بگوییم که اسلام

همه چیز دارد. اسلام مثل مسیحیت کنونی نیست. از اول نقشه بود که اسلام را مثل مسیحیت که در کلیسا محبوس است، در مدرسه‌ها محبوس کنند» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۸ : ۷۲).

«امروز انقلاب ما صادر شده است. در همه جا اسم اسلام است و مستضعفین به اسلام چشم دوخته‌اند. باید با تبلیغات صحیح، اسلام را آنگونه که هست، به دنیا معرفی نماییم. وقتی ملت‌ها اسلام را شناختند، قهراً به آن روی می‌آورند و ما چیزی جز پیاده شدن احکام اسلام در جهان نمی‌خواهیم» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۵ : ۳۲۲).

«مایه‌ای که می‌خواهیم اسلام در همه جا باشد و می‌خواهیم اسلام صادر بشود، ما که نمی‌گوییم که می‌خواهیم با سرنیزه صادر بکنیم؛ ما می‌خواهیم با دعوت، با دعوت به همه جا اسلام را صادر کنیم. ما می‌خواهیم یک الگویی از اسلام در عالم ولو یک الگوی ناقصی باشد نشان بدهیم که همه عقلای عالم غیر از آنهایی که جنایتکاران بالذات هستند، همه ملت‌های مظلوم بفهمند که اسلام چی آورده و می‌خواهد چه بکند در دنیا. اسلام با این محرومین» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۸ : ۱۵۷).

و) اجتناب از غرور

امام راحل در پیام ذی‌الحجه الحرام ۱۴۰۷ قمری، در راستای صدور پیام انقلاب اسلامی به سایر ملل اسلامی، خطاب به حجاج بیت‌الله الحرام که از ایران اسلامی به حج مشرف شده‌اند، می‌فرمایند: «زائران محترم مبدا که از احساس رشد و عظمت انقلاب خود در برابر مسلمانان دیگر کشورها به غرور و عجب گرفتار شوند و خدای نخواستہ به اعمال و رفتار مسلمانان به دیده اهانت و تحقیر بنگرند و از همدلی و انس با دوستان خدا در مکه مکرمه محروم شوند و از شکر این نعم بزرگ الهی، که تواضع در برابر مسلمانان و مستضعفان و برادران دینی است، غافل

بمانند. در کنار خانه خدا و مرقد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) بیعت‌ها و پیوندهای دوستی و ارتباط آینده را با مسلمانان محکم کنند و حدیث انقلاب و لطف خدا را به آنان بازگو نمایند. و از جانب من و همه ملت ایران به همه مسلمانان اطمینان بدهید که جمهوری اسلامی ایران پشتیبان شما است و در هر سنگری علیه متجاوزان در کنار شما ایستاده است و از حقوق گذشته و امروز و آینده شما ان شاء الله دفاع خواهد کرد و به آنان بگویید که اقتدار و اعتبار جمهوری اسلامی ایران متعلق به همه ملت‌های اسلامی است و دفاع از ملت قهرمان و دلاور ایران در حقیقت دفاع از همه ملت‌های تحت ستم است و ما با خواست خدا دست تجاوز و ستم همه ستمگران را در کشورهای اسلامی می‌شکنیم و با صدور انقلابمان که در حقیقت صدور اسلام راستین و بیان احکام محمدی (صلی الله علیه و آله) است، به سیطره و سلطه و ظلم جهانخواران خاتمه می‌دهیم و به یاری خدا راه را برای ظهور منجی مصلح و کل و امامت مطلق حق امام زمان (ارواحنا فداه) هموار می‌کنیم» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۲۰: ۳۴۶).

ز) صدور انقلاب بعد از رحلت امام خمینی(ره)

مقام معظم رهبری که بعد از حضرت امام خمینی(ره)، به عنوان رهبر، سکان هدایت کشتی انقلاب را به دست گرفتند، در راستای حفظ و صدور انقلاب اسلامی، دقیقاً همان راه و روش بنیان‌گذار جمهوری اسلامی را در پیش گرفتند و مانند امام راحل، به تبیین اهداف و ابعاد صدور انقلاب پرداختند. از اصل «اسلام‌محوری و جهان‌شمولی انقلاب اسلامی» دفاع نمودند. ایشان انقلاب اسلامی را متعلق به هیچ گروه و دسته خاصی ندانسته و در یکی از بیانات خود با تأکید بر الهی و مردمی بودن انقلاب، می‌فرمایند: «امام در وصیت‌نامه‌شان تأکید می‌کنند که این انقلاب یک انقلاب الهی است و پایه اصلی آن مردمند؛ یعنی این انقلاب متعلق به مردم است. معنای این حرف این است که هیچ‌کس هیچ‌قشری، هیچ فردی، هیچ طبقه‌ای - نمی‌تواند و نباید ادعای مالکیت این انقلاب را بکند؛ خود را مالک بداند، دیگران را مستأجر این انقلاب بداند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷).

مقام معظم رهبری، در طول دورانی که امور رهبری انقلاب را عهده دارند، در هیچ شرایطی رفتارهای ملی‌گرایانه و فاقد ارزش‌های اسلامی را، از هیچ کسی نپذیرفتند. رهبر انقلاب اسلامی در یکی از آخرین بیانات روشن‌گرانه‌اش با بیان این نکته که اگر می‌خواهید از ایران و ایرانی‌گری حمایت کنید، ایران بعد از اسلام، مستندتر و آشکارتر است؛ خاطرنشان کردند:

«در مورد علاقه به ایران، به جای تأکید بر ایران قبل از اسلام، بر ایران بعد از اسلام تأکید شود؛ زیرا افتخارات ایران بعد از اسلام در هیچ دوره‌ای از تاریخ ایران وجود نداشته است. رشد پیشرفت‌های علمی، هنری، فرهنگی و حتی نظامی در ایران بعد از اسلام به ویژه در دوران دیلمی، سلجوقیان و صفویه به هیچ وجه قابل مقایسه با ایران قبل از اسلام نیست. ایران دوران اسلامی، هم مدون‌تر است، هم مستندتر است، هم قابل قبول‌تر است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۰۶/۰۶).

۱۷) دستاوردهای صدور انقلاب

از جمله مهم‌ترین دستاوردهای صدور انقلاب می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- بیداری و احیای اسلام و اسلام‌خواهی؛
- ایجاد آگاهی سیاسی؛
- بازگشت شکوه و عظمت تمدن اسلامی؛
- گسترش نهضت‌های آزادی‌بخش؛
- ترویج فرهنگ استقلال‌خواهی؛
- معرفی چهره اصیل تشیع و احیای فرهنگ اهل بیت(ع)؛
- به چالش کشاندن نظام‌های مستبد و استعماری.

همانطور که بیان شد یکی از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی موج بیداری اسلامی است که هم اکنون در کشورهای عربی در جریان است. برای آشنایی

بیشتر با این مقوله در این بخش نگاهی اجمالی به بیداری اسلامی خواهیم داشت، تا از این رهگذر بیشتر به اهمیت جایگاه ایران در این تحول مهم پی ببریم.

۱۸) موانع صدور انقلاب

صدور انقلاب در دوره سی ساله انقلاب اسلامی با افت و خیزهای فراوانی روبه‌رو بوده است که دلیل آن را می‌توان در موانع داخلی و خارجی فراروی صدور انقلاب دانست. ما در اینجا تنها به بعضی از موانع به طور اجمال اشاره می‌کنیم.

الف) موانع داخلی

مهم‌ترین موانع داخلی عبارتند از:

 آشفته‌گی اوضاع داخلی: این عامل به خصوص در اوایل انقلاب که هنوز در ایران شرایط انقلابی حاکم بود وجود داشت که هنوز نهادهای قانونی شکل نگرفته بود.

 جنگ تحمیلی: این عامل را می‌توان هم به عنوان عامل خارجی و هم به عنوان عاملی داخلی بررسی کرد.

البته در حال حاضر مهم‌ترین مانع داخلی صدور انقلاب، اختلافات داخلی است که به راحتی می‌تواند خوراک رسانه‌های غربی را برای زیر سؤال بردن جمهوری اسلامی فراهم سازد. به عنوان مثال، در فتنه‌ای که همزمان با انتخابات سال ۱۳۸۸ ریاست جمهوری به وقوع پیوست اگر کیاست و درایت مقام معظم رهبری آتش این فتنه را خاموش نمی‌ساخت، دشمن با تبلیغات گسترده می‌توانست اذهان بسیاری از افراد ساده‌لوح و سرسپرده را به سوی خود متمایل سازد، و از این عامل به عنوان امتیازی برای نمایش چهره‌ای ضعیف از انقلاب اسلامی استفاده نماید.

ب) موانع خارجی

مهم‌ترین موانع خارجی عبارتند از:

تبلیغات وهابیت: مهم‌ترین ایدئولوژی رقیب جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی وهابیت، بوده است که مهم‌ترین مبلغ و مرکز اصلی آن عربستان است. رقابت عربستان همچنین با توجه به تعصبات عربی تقویت و تشدید می‌شود. عربستان با توجه به داشتن منابع غنی نفتی و درآمدهای سرشاری که از طریق حرمین شریفین به دست می‌آورد دست به تبلیغات وسیعی علیه شیعه زده است و با ایجاد مدارس، حمایت از مطبوعات، ایجاد و حمایت از احزاب، ایجاد مراکز فرهنگی و توزیع کمک‌های مالی در مناطق محروم و تلاش در جذب آنها به فرقه وهابیت و همچنین ایجاد تصویر منفی از شیعیان به خصوص ایرانیان به این کار دامن زده است (حشمت‌زاده، ۱۸۱-۱۸۲).

حاکمیت دولت‌های ملی: بعد از انقلاب فرانسه که مفهوم ناسیونالیسم شکل گرفت، چارچوب جدیدی را برای تفکر ایجاد کرد و این موضوع برای کشورهای عربی نیز صادق بود، که این چارچوب همان چارچوب دولت‌های ملی بود و مفاهیمی مثل امت اسلامی، مصالح مسلمانان و مصالح اسلامی تقریباً منسوخ شد و هر کشور و ملتی اول چیزی که برایش اهمیت پیدا کرد منافع ملی‌اش بود و این تفکر با ایدئولوژی اسلامی و شیعی که توجه به مصالح مسلمین است در تضاد است و همین یکی از موانع عمده صدور انقلاب است.

دولت‌های سرکوبگر: بلافاصله بعد از پیروزی انقلاب موج انقلاب به دیگر کشورهای اسلامی به ویژه کشورهای هم‌جوار سرایت کرد و باعث ایجاد یا تقویت جنبش‌های اسلامی که خواستار ایجاد حکومت اسلامی بودند، شد. اما تمام این جنبش‌ها توسط حکام کشورهای اسلامی به شدت سرکوب شد و رهبران و اعضای جنبش‌ها یا کشته یا زندانی و یا تبعید شدند و یا فعالیت‌های آنان بسیار محدود شد. جنبش مردم عراق، بحرین، شیعیان عربستان و کویت از این دست است.

واکنش ابرقدرتها: انقلاب ایران و اصول و ارزش‌های حاکم بر آن یک رقیب جدی برای هر دو ابرقدرت یعنی آمریکا و شوروی بود که می‌توانست منافع

آنها را تهدید کند و نظم موجود را بر هم بزند. پس به همین دلیل بود که در صدد خاموش کردن شعله‌های آن یا محدود کردن آن برآمدند. در این راستا آمریکا دست به انعقاد پیمان‌های امنیتی با همسایگان ایران و ایجاد پایگاه‌های نظامی و اتحادهای امنیتی زد. حمایت از عراق و تحریک آن به آغاز جنگ، ترویج و حمایت از مدل‌های جایگزین انقلاب اسلامی ایران، تحریم اقتصادی شدید ایران، تحریم‌های تکنولوژیک ایران تا مانع از دستیابی ایران به فناوری‌های پیشرفته شود، تحریم و تنبیه شرکت‌هایی که با ایران قراردادهای همکاری امضا کنند، حمایت از گروه‌هایی معارض جمهوری اسلامی و... برخی از فعالیت‌های آمریکا برای حذف انقلاب ایران بود.

البته این‌ها برخی از کارشکنی‌های آمریکا و غرب در جهت جلوگیری از پیشرفت و صدور انقلاب ایران از طریق تحت فشار قرار دادن دولت ایران بوده است، اما تلاش آنها در جهت متمایل ساختن جوانان ایرانی به سوی فرهنگ منحط خود بسیار بی‌سابقه بوده است؛ امری که رهبر معظم انقلاب بارها و بارها آن را در سخنان خود با عنوان تهاجم فرهنگی خاطرنشان نموده است و ملت و دولت را به هوشیاری نسبت به این خطر بزرگ توصیه نموده است. امروز شاهد آن هستیم که دشمن تمام تلاش خود را صرف به انحراف کشاندن نسل سوم انقلاب، که کمتر در جریان مبارزات انقلابی و دوران پرافتخار دفاع مقدس بوده است می‌کند. از این رو در پی آن است که دلبستگی به نظام اسلامی را در جوانان کم‌رنگ سازد تا نسل سومی‌ها نه تنها این انقلاب را برای خود افتخار ندانند، بلکه آن را حرکتی واپس‌گرایانه در مسیر تاریخ ایران قدرتمند تصور کنند. بنابراین در چنین شرایطی حفظ روحیه انقلابی، ذکر رشادت‌های شهیدان انقلاب، توجه به خواست‌ها و نیازهای جوانان و توانمندسازی آنان در برابر هجمه فرهنگی غرب و به طور کلی اثبات توانمندی‌های نظام اسلامی ایران می‌تواند خط بطلانی بر نقشه‌های شوم دشمنان بکشد (مصباح یزدی، ۲۳).

با وجود موانع داخلی و خارجی فراوان که به برخی از آنها اشاره شد باز هم جمهوری اسلامی تلاش کرده است با استفاده از ابزارهای مختلف سیاست صدور انقلاب را بیش از پیش دنبال کند تا از این طریق بتواند به آرمان اصلی خود که اعتلای اسلام و گسترش آن در سراسر جهان است، دست یابد.

۱۹) نتیجه‌گیری

پس از بررسی و تحقیق و پژوهش در خصوص اینکه آیا کنگره عظیم مسلمانان که از آن با عنوان حج یاد می‌شود تأثیر قابل توجهی در صدور انقلاب اسلامی دارد؟ به جرأت می‌توان اذعان داشت، بهترین مکانی که می‌شود برای ارائه و تبادل آرا و اندیشه‌ها و تفکرات در نظر گرفت حج است. حج تنها فریضه دینی مسلمانان است که آنان را در یک زمان و در یک مکان واحد گرد هم می‌آورد. از این رو فرصت تقابل بین چند تمدن متفاوت به صورت یکجا فراهم می‌آید که بهترین زمان برای رساندن یک ایده یا یک پیام از یک تمدن اسلامی موفق به دیگری در جهت پیش‌برد محدوده آزادی‌خواهی اسلام است از آنجا که در حج دو گروه انسان حضور دارند:

- ۱) انسان‌های آگاه و آشنا به مسائل فقهی و اسلامی و علم و فرهنگ اجتماعی که تمام دانایی‌های آنان به دین و انسان بر می‌گردد.
- ۲) انسان‌هایی که تشنه اطلاعات و آگاهی هستند و نیاز دارند با به کار بستن اطلاعات و این آگاهی‌ها در مسیر زندگی به آنها کمک شود.

و با توجه به اینکه یکی از اصلی‌ترین شعارهای انقلاب اسلامی، صدور آن است و انقلاب اسلامی ایران در حقیقت برآمده از یک اندیشه جامع و والا بوده که به قوم و یا محدوده جغرافیایی خاصی تعلق نداشته است به همین دلیل، توانسته است سایر جوامع و ملل، به ویژه مسلمانان را تحت تأثیر قرار دهد.

امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، در مناسبت‌های مختلف از ضرورت صدور انقلاب سخن گفتند. صدور انقلاب را از جهان‌شمولی اسلام و بیان مکتب انبیا معرفی کردند. ضمن مدیریت واکنش‌ها، پاسخ به شبهه‌افکنی‌ها و ارائه الگوسازی به حفظ حیثیت اسلام، حفظ وحدت، توجه به معنویت، تبلیغ، رعایت اخلاق اسلامی و ساده‌زیستی نیز به عنوان ابزارهای درست و موفق در صدور انقلاب اسلامی تأکید کردند.

از آنجا که هدف اساسی صدور انقلاب این بوده است که ملت‌های محروم و مستضعف و مخصوصاً جهان اسلام و کشورهای اسلامی، از آموزه‌های الهی انقلاب اسلامی بهره‌جسته و به سلطه دیکتاتوری‌ها، امپریالیسم و استکبار پایان دهند، بنابراین نظام اسلامی، از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی، اساس و پایه صدور انقلاب خود را به این قرار داده بود که با الگوسازی و آموزش و تبلیغ بدون دخالت در امور داخلی سایر کشورها و جوامع، زمینه خودجوش خیزش و حرکت ملت‌های مسلمان را فراهم آورد که یکی از این زمینه‌ها خودجوش و خیزش اسلامی و زیباترین پدیده امروزی همان بیداری اسلامی است. همچنین با بیان طرح اصلی صدور انقلاب و تکلیف ما به عنوان مسلمان برای بیداری دیگر مسلمانان و مظلومان جهان ظرفیت‌های حج برای صدور انقلاب باید بازشناخته شود و در کنار سایر زمینه‌های صدور ارزش‌های این انقلاب حج نیز به عنوان بزرگ‌ترین تجمع دینی مسلمانان بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

همایش عظیم حج، مناسب‌ترین مجمع بین‌المللی - اسلامی است که زمینه هر نوع فعالیت را به نفع اسلام فراهم می‌آورد و می‌توان عنوان «وسایل ارتباط جمعی جهان‌شمول» را برای آن برگزید. از آنجا که این فریضه، یکی از بزرگ‌ترین فریضه‌های عبادی - سیاسی اسلام و کنگره عظیم حج در مواقف معظمه، از بزرگ‌ترین کنگره‌های جهان اسلام است، حجاج محترم جهان را دورهم گرد آورده و در مصالح اسلام و مشکلات مسلمین تبادل آرا نموده و می‌توانند در حل مشکلات و راه رسیدن به آرمان مقدس اسلام، تصمیمات لازم را اتخاذ نمایند.

امروزه، با توجه به توسعه ارتباطات و پیشرفت‌های علمی و صنعتی و آسان شدن تبادلات فرهنگی و نزدیکی ملت‌ها به هم، زمینه‌های مختلفی برای همکاری و تعاون و اتخاذ تصمیمات مشترک بر اساس منافع و هدف‌های مشترک مسلمانان فراهم شده است. حج به عنوان یکی از احکام و فروع دین اسلامی از اولین سال‌های پیروزی انقلاب اسلامی به منظور تحقق اهداف برون‌مرزی انقلاب اسلامی، بهترین فرصت را در اختیار مسلمانان قرار داد تا با تأسی به سیره بنیان‌گذاران مکتب توحید و مبارزه با کفر و ظلم و تجاوز، با ریزنی‌های همه‌جانبه خود، به اقدامی شایسته و بایسته در خصوص حل مشکلات سیاسی مسلمین جهان و راه‌های اتحاد بین آنان و همچنین چاره‌اندیشی برای حل اختلافات سیاسی بین صفوف مسلمان و غلبه بر دشمنان مشترک دست زنند.

بنابراین انقلابیون به منظور حفظ و بسط انقلاب توجه ویژه‌ای به مراسم حج داشتند و به تدریج واژه انقلابی «حج برائت» وارد ادبیات سیاسی جهان اسلام شد که پیام آن نفی سلطه استکبار و استبداد و احیای اسلام و وحدت مسلمین بود. عموماً مسلمانان نه فقط در هنگام انجام اعمال حج بلکه در زمانی که در یک شهر تجمع نموده‌اند می‌توانند بر سایر مسلمانان تمرکز نمود، و از باب گفتگوی فرهنگی با یکدیگر درآیند. هنگام استراحت کاروان‌های حجاج در هتل‌ها و یا هنگام تردد در شهر مکه یا مدینه فرصت‌های تقابل فرهنگی بسیاری برای حجاج پیش خواهد آمد که می‌تواند در انتشار فرهنگی فرصت بسیار مناسبی باشد.

مهم‌ترین بُعد تأثیرگذاری نظام در دنیا، همان بُعد فکر و فرهنگ و اندیشه است که به فرموده رهبر فرزانه انقلاب: «اگر ما بتوانیم در صحنه فکر و فرهنگ کار شایسته‌ای انجام دهیم، همه تهدیدهای مادی دنیا خنثی خواهد شد».

پس می‌شود نتیجه گرفت که حجاج می‌توانند در هنگام انجام مراسم حج اصول این انقلاب را به جهانیان ارائه دهند و با بیان اینکه انقلاب اسلامی همان شریعت اسلام ناب محمدی (ص) است به ترویج و نشر آثار این انقلاب بپردازند.

کتابنامه

کتابها:

- ۱- قرآن مجید
- ۲- امرایی حمزه، انقلاب اسلامی و جنبش‌های اسلامی معاصر.
- ۳- جمعی از نویسندگان، انقلابی متمایز (جستارهایی در انقلاب اسلامی ایران)، قم، مؤسسه بوستان کتاب.
- ۴- «جرجانی سید شریف علی بن محمد»؛ تعریفات، تهران انتشارات ناصر خسرو چاپ چهارم، ۱۳۷۰، ص ۳۶، به نقل از لغت‌نامه دهخدا، ذیل کلمه «حج».
- ۵- «حشمت زاده محمد باقر» تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی. تهران پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی سال ۱۳۸۵.
- ۶- سالار محمد، انقلاب اسلامی و صدور ارزش‌های فرهنگی، اندیشه انقلاب اسلامی، بهار ۱۳۸۲، شماره ۵.
- ۷- «عمید زنجانی عباسعلی»؛ انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن، چاپ اول سال ۱۳۶۷، تهران، نشر کتاب سیاسی.
- ۸- عمیدزنجانی، عباسعلی، انقلاب اسلامی ایران (علل مسایل و نظام سیاسی)، چاپ اول، تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، نشر عارف، ۱۳۸۱.
- ۹- عمرانی درگاهی، علی، انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی در جهان چاپ اول، تهران معاونت آموزش نیروی مقاومت بسیج سپاه، ۱۳۸۱.
- ۱۰- «فرزندی اردکانی عباسعلی» صدور انقلاب از دیدگاه امام خمینی، تهران چاپ سال ۱۳۷۴، نشر عروج معاونت پژوهشی.
- ۱۱- «کاشف الغطاء فاطمه» صدور انقلاب export of revolution
- ۱۲- «کلینی محمد بن یعقوب» فروع کافی، ج ۴.
- ۱۳- «صدیقی کلیم»، نهضت‌های اسلامی و انقلاب اسلامی ایران.
- ۱۴- «مطهری مرتضی»، تجلی پیام.
- ۱۵- «مطهری مرتضی»، دستاوردهای انقلاب اسلامی و نقش ایران پیرامون جمهوری اسلامی.
- ۱۶- «محمدی منوچهر» بازتاب جهانی انقلاب اسلامی (۱۳۹۰)، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی <http://naghdnews.ir>
- ۱۷- نوازنی بهرام، صدور انقلاب. زمینه‌ها و پیامدهای بین‌المللی آن صفحات
- ۱۸- «هاشمی سید محمد جواد»، امام خمینی و همگرایی جهان اسلام، نشر نیایش، ۱۳۸۲.
- ۱۹- یزدی مصباح محمد تقی، انقلاب اسلامی جهشی در تحولات سیاسی تاریخ.

مقالات:

- ۱- بیانات مقام معظم رهبری در جمع مسئولان سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مورخ ۸۰/۱۱/۱۷ www.leader.ir
- ۲- «خامنه‌ای سیدعلی» حدیث ولایت، (مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری، حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای مدظله العالی) بیانات، سال ۱۳۶۸.
- ۳- «خامنه‌ای سیدعلی» بیانات مقام معظم رهبری مورخ ۸۰/۱۱/۱۷
- ۴- «خامنه‌ای سیدعلی» حدیث ولایت، بیانات، سال ۱۳۶۸.
- ۵- خامنه‌ای، سیدعلی حدیث ولایت، بیانات، سال ۱۳۶۸.
- ۶- خامنه‌ای سیدعلی، حدیث ولایت، بیانات سال ۱۳۷۶.
- ۷- خامنه‌ای، سیدعلی حدیث ولایت، بیانات، سال ۱۳۸۷.
- ۸- خامنه‌ای سیدعلی، برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری، تاریخ ۰۶/۰۶/۱۳۹۰.
- ۹- «خمینی روح...» صحیفه نور، جلد‌های ۱۰ الی ۲۰
- ۱۰- دولت‌آبادی فیروز، مجله حضور، صدور انقلاب: تمنا و تقابلی از درون و بیرون، شماره ۲۶.